

Ilona Virtanen

Fucking Åmål – lesboelokuva joka makuun

¹ Sari Näre & Jaana Lähteenmäki, "Tyttö-tutkimuksen palmikkoja punomassa". Teoksessa Sari Näre & Jaana Lähteenmäki (toim.), *Letit liehumaan. Tyttökulttuuri murrok- sessa*. Helsinki: SKS 1992, 9.

² Hyödynsin analyysissäni elokuvan julkaistua käsikirjoitusta. Lukas Moodyson, *Fucking Åmål*. Stockholm: Bokförlaget DN & Memphis film Ab 1998.

"Lesbolaisuus ei minun mielestäni ole elokuvamme tärkein asia. Se ei myöskään ole herättänyt närkästyä. Esimerkiksi 84-vuotias ukkini näki elokuvan ja tykkäsi. Hänkään ei ollut ollenkaan järkyttynyt. Paljon olennaisempaa on, että päähenkilöt rohkenevat olla erilaisia."

Rebecca Liljeberg Anna-lehden haastattelussa. *Anna* 17/1999

Fucking Åmål ei ole varsinainen lesbofilmi, vaikka aihetta käsitteleekin. Syrjään vetäytyvän Agnesin ja estottomasti seksikkään Elinin kautta elokuva paneutuu dokumentaarisella uskottavuudella nuoria ihmisiä ahdistaviin pelkoihin.

Tapani Maskula, "Kipeästi lätkässä". *Turun Sanomat* 24.4.1999

Lukas Moodysonin käsikirjoittama ja ohjaama *Fucking Åmål* (Ruotsi 1998) on osoittautunut yllätysmenestykseksi niin koti- kuin ulkomaillakin. Ruotsissa katsojia on kertynyt jo yli 850 000 ja Suomessa elokuva keikkui katsojatilat- tojen kärjessä viikkoja. *Fucking Åmål* -fanien tekemiä kotisivuja riittää ja elokuvan myyntivideo ilmestyy markkinoille Ruotsissa vajaan vuoden jälkeen elokuvan ensi-illasta. Miten kahden tytön lesbosuhteen kehittymisestä kertova elokuva on voinut saada aikaan näin valtavan innostuksen?

Nuorisokulttuuria on useimmiten kuvattu lähinnä poikien näkökulmasta,¹ mutta *Fucking Åmålissa* keskitytään vahvojen tyttöjen tunne-elämään.² Koulukiusattu Agnes (Rebecca Liljeberg) on salaa ihastunut suosittuun Eliniin (Alexandra Dahlström), joka ei edes huomaa Agnesin olemassaoloa. Elin taas kaipaisi elämäänsä vaihtelua, mutta pikkupaikkakunnalta ei juuri löydy uusia virikkeitä: koulussa on tylsää eikä vapaa-aikanakaan ole tarjolla kuin nakkikioskilla vetelehtimistä ja juopottelua kotibileissä. Tytöt tutustuvat toisiinsa sattumalta ja ihastuvat, mutta Elin ei uskalla uhmata sosiaalisia

normeja vaan hankkii poikaystävän. Elokuva esittää kuitenkin, että tunteet kertovat totuuden ja niitä on uskallettava seurata. Niinpä tytöt tunnustavat lopulta rakkautensa sekä toisilleen että koulukavereilleen.

Fucking Åmål jatkaa 1990-luvun homoseksuaalisista nuorista kertovien elokuvien teemoja. Esimerkiksi Hettie Macdonaldin elokuvassa *Ensirakkaus* (*Beautiful Thing*, UK 1996) kaksi työväenluokkaista poikaa, koulukiusattu Jamie ja perheväkivallasta kärsivä Ste, rakastuvat toisiinsa. Rakkaussuhteen myötä poikien ulkopuolisuuden ja väkivallan ongelmat ratkeavat. *Fucking Åmålin* norjalaisvastineena voi pitää Svend Wamin elokuvaa *Sebastian* (Norja 1995), jossa seurataan, miten teini-ikäinen Sebastian tunnustaa homoseksuaalisuutensa lähipiirilleen. Vaikka elokuva oli Norjassa yleisömenestys, *Sebastian* ei ole saanut *Fucking Åmålin* tapaista kansainvälistä menestystä. Elokuva ei ole kyennyt ylittämään kansakuntien rajoja vaan se on levinnyt ulkomaille lähinnä elokuvafestivaalien ja videon kautta. Siinä missä *Sebastian* keskittyy homoidentiteetin ylistämiseen – päähenkilö ei saa tavoittelemaansa poikaa, mutta ulostulemisesta muodostuu lähes yhtä tyydyttävä kokemus – *Fucking Åmålissa* käsitellään myös muita kuin lesbouteen liittyviä asioita. Juuri tällä on selitetty elokuvan menestystä kotimaan ulkopuolellakin.

Fucking Åmålin suomalaisessa kriitikkovastaanotossa ei ole peitelty elokuvan lesboteemaa, mutta toistuvana piirteenä on ollut lesbosuhteen luonnollisuuden painottaminen.³ *Fucking Åmålin* todettiin kertovan enemmän yleisinhimillisistä tunteista ja nuorten vaikeuksista kuin lesboudesta: erilaisuudesta, hylkäämisen pelosta sekä identiteetin ja seksuaalisuuden etsimisestä. Elokuva ei ole pidetty varsinaisena lesboelokuvana, sillä lesbous ei kriitikoiden ja toimittajien mukaan ole elokuvan ainoa painotus eikä sitä kuvattu erilaisena kuin heteroseksuaalisuutta. *Fucking Åmålin* nimeäminen lesboelokuvaksi sysäisi sen ilmeisesti marginaaliseksi tuotteeksi, mikä ei selittäisi elokuvan suurta suosiota. Varsinaiset lesboelokuvat korostaisivat tällaisen ajattelutavan mukaan hetero- ja homoseksuaalisuuden eroa, kertoisivat pelkästään lesboudesta ja olisivat shokeeraavia. Näin kriitikkovastaanotossa itse asiassa ylläpidetään rajaa homo- ja heteroseksuaalisuuden välillä: kun seksuaalisuuden muodot esitetään samanlaisina, naisten välisestä romanssista muodostuu jotakin muuta kuin lesboutta ja toissijaista suhteessa elokuvan muihin teemoihin. Lesbous pysyy tällöin kategoriana, joka eroaa heteroseksuaalisuudesta.

Tässä artikkelissa pyrin tarkastelemaan, millaisin keinoin lesbosuhteesta tuotetaan *Fucking Åmålissa* ”luonnollista” ja heteroseksuaalisuuden kanssa samanlaista. Miten elokuva itse mahdollistaa kommentit, joiden mukaan se on enemmän yleisinhimillisten tunteiden välittäjä kuin lesboelokuva? Aloitan pohtimalla *Fucking Åmålin* suhdetta aikaisempiin lesborepresentaatioihin, minkä jälkeen tutkin elokuvan tapaa hyödyntää realismin ja romanttisen rakkauden konventioita päähenkilöiden lesbosuhteen luonnollistamiseen. Lopuksi esitän kuitenkin, että nimenomaan lesbous mahdollistaa elokuvan moninaisten konfliktien ratkaisemisen. Useissa feministisissä teorioissa on ihannoitu lesboutta utooppisena kategoriana kulttuurin, kielen tai representaatioiden ulkopuolella ja *Fucking Åmålissa* hyödynnetään tätä positiota ratkaisemaan ongelmia, joita elokuvassa ei muuten voisi selvittää.

En pyri väittämään, että lesbosuhteet olisivat sinänsä samanlaisia tai erilaisia kuin heterosuhteet vaan tarkoitan ”lesboudella” tässä yhteydessä diskursiivisesti⁴ tuotettuja merkityksiä naisista, jotka ovat eroottisesti kiin-

³ Käytin tutkimuksessani Suomen elokuvaarkiston kirjaston *Fucking Åmål*-lehtileikekansion artikkeleita ja kritiikkejä, jotka on kerätty suomalaisista sanoma- ja aikakauslehdistä. Elokuva kertovia artikkeleja tai arvosteluja oli 21 ja ne olivat aikaväliltä 17.12.1998-9.5.1999.

⁴ Viittaan foucault-laiseen näkemykseen diskurssista. Anu Koivunen mukaan tästä perinteestä käsin diskurssi merkitsee ajattelutapoja, käsitteitä ja oletuksia, joita erilaiset instituutiot (lainsäädäntö, kasvatustieteet, kirkko, aatteelliset järjestöt, kirjallisuus, elokuva jne.) vahvistavat, arvottavat ja hierarkisoivat. Anu Koivunen, ”Sorto”. Teoksessa Anu Koivunen & Marianne Liljeström (toim.), *Avainsanat. Kymmenen askelta feministiseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino 1996, 54.

⁵ Tuija Pulkkinen, "Sukupuolen genealogia eli ristiinpukeutuminen ja postmoderni filosofia". *Ajatus* 50 1994, 169-171.

⁶ Andrea Weiss, *Vampires and Violets. Lesbians in Film*. New York: Penguin Books 1992, 1, 55. Kts. lesboista Hollywood-elokuvissa myös Vito Russo, *The Celluloid Closet. Homosexuality in the Movies*. New York: Harper & Row Publishers 1981.

⁷ Weiss 1992, 63.

⁸ Kts. 1980-90-luvun lesbian chic -ilmiöstä Diane Hamer & Belinda Budge (eds), *The Good, the Bad and the Gorgeous. Popular Culture's Romance with Lesbianism*. London, San Francisco: Pandora 1994, 4-11.

⁹ *Ibid.*, 6-7.

nostuneita muista naisista. Lähtökohtanani onkin postmoderni dekonstruktio, jossa Tuija Pulkkinen mukaan pyritään kyseenalaistamaan moderni pyrkimys etsiä ilmiöiden pinnanalainen, aito perusta ja pohditaan ennemmin, miten lopputulos on tuotettu. Katse kohdistuu näin postmodernissa perustan sijaan pintaan.⁵ Tällaisessa lähestymistavassa tutkimuksen kohteena on lesbouden perimmäisen olemuksen sijaan se, miten kategoriat lesbo tai heteroseksuaalinen on tuotettu. Lesboruumiita voikin pitää pintana, johon kirjoitetaan erilaisia "lesbouden" merkityksiä. Näin lesboruumiit eivät ole luonnostaan tietynlaisia vaan jatkuvan uudelleenkirjoittamisen kautta rakentuvia kulttuurisia konstruktioita. Tavoitteeni on pohtia, mitä merkityksiä, toiveita ja fantasioita lesboruumeille annetaan *Fucking Ämälissa*.

Lesbot populaarikulttuurissa

Lesbot olivat pitkään näkymättömissä populaarielokuvissa ja näkyvinäkin lähinnä negatiivisina stereotyyppioina: neuroottisina vanhapiikoina, naisia saalistavina vampyyreinä ja esioidipaaliseen äiti-tytär-suhteeseen kiinnijääneinä hahmoina. Lesbolahmot tuomittiin myös onnettomaan ja yksinäiseen elämään sekä useimmiten kuolemaan. Populaarielokuvien lesbot ovatkin Andrea Weissin mukaan toimineet lähinnä rajana, jonka kautta naisten sosiaalista roolia ja "normaalia" seksuaalista halua miehiin on määritelty.⁶

Hollywood-elokuvien sensuurikoodien murtumisen, poliittisen homo- ja lesboliikkeen, feministisen kritiikin ja homoseksuaalisuuden sairausleiman poistamisen myötä 1960-80-luvulla alettiin kuitenkin tuottaa moninaisempia lesborepresentaatiota, joissa lesboutta ei välttämättä yhdistetty sairauteen tai perversioon. Erona varhaisempiin populaarielokuvien lesboihin oli, että henkilöihahmojen homoseksuaalisuus esitettiin "sattumaksi". Siinä missä aiemmat elokuvat esittivät poikkeavan seksuaalisuuden henkilöihahmon koko persoonallisuuden selittäjänä, homoseksuaalisuus ei selittänyt enää mitään vaan henkilöihahmoista muodostui samanlaisia kuin kaikista muistakin. Lesbous mahdutettiin heteroseksuaaliseen malliin ja lesbolahmojen yhteys homoidentiteettiin, -kulttuuriin ja -historiaan kiellettiin. Weissin mukaan tätä voi pitää uudenlaisena näkymättömyyden muotona, sillä sulauttamalla lesbolahmot hallitsevaan ideologiaan kielletään lesbouteen liittyvät erityiset vallan ja alistamisen muodot.⁷

Lesbojen näkyvyys ja lesboudella flirttailu populaarikulttuurissa ovat lisääntyneet 1980-90-luvulla. Lesbolahmot maustavat säännönmukaisesti televisiosarjoja kuten *Hulluna sinuun* (Mad About You, USA), *Frendit* (Friends, USA), *Melrose Place* (USA) sekä *Emmerdale* (UK) ja esiintyvät valtavirran elokuvien sivuosissa samalla kun lesboudella vihjailua käytetään jopa markkinointikeinona.⁸ Lesbous näyttääkin toistaiseksi tarjoavan uudenlaisen alueen pohtia rakkautta, romantiikkaa ja halua sekä uudelleenmäärittelyn kohteena olevaa sukupuolta. Naisten välistä rakkautta kuvaamalla vältetään lisäksi homoseksuaalisuuteen liittyvät aidsin ja maskuliinisuuden menetyksen pelot.⁹

Lesbolahmoja käytetään kuitenkin edelleen lähinnä heteroseksuaalisuutta koskevien kysymysten pohtimiseen ja heidät sulautetaan useimmiten heteroseksuaalisiin malleihin. Niinpä esimerkiksi *Frendit*-sarjan lesbopariskunta näyttää samalta kuin kaikki muutkin ja elää ongelmitta yksiavioisessa parisuhteessa lapsen kanssa toisin kuin sarjan heterolahmot. Lesbopariskunta edustaakin sarjassa ydinperheideaalia, johon verrataan heteroseksuaalisten

Lesbous normalisoidaan *Fucking Åmål*issa.

päähenkilöiden ongelmia saavuttaa ihanne. Toisaalta myös stereotypiat murhanhimoisista lesboista ja onnettomasti päättyivistä lesbosuhteista elävät yhä. Trillerissä *Basic Instinct – vaiston varassa* (*Basic Instinct*, USA 1992) biseksuaalinen sarjamurhaaja kesytetään heterosuhteen kautta, kun taas elokuvassa *Boys on the Side – matka ystävyYTEEN* (*Boys on the Side*, USA 1995), musta lesbo rakastuu aidiin kuolevaan heteronaiseen saamatta vastinetta tunteilleen. Mikäli lesboelokuvana pitäisi elokuvia, jotka kertovat nimenomaan lesboudesta ja joissa esiintyy lesboja pääosissa, lista olisi populaarielokuvien kohdalla yhä lyhyt.¹⁰

Fucking Åmål on näin tehty aikana, jolloin lesboudesta on muodostunut populaarikulttuurin tuore kiinnostuksen kohde ja uusi kerronnallinen juonne muiden joukossa. Samalla se jatkaa populaarielokuvien tapaa käyttää lesbohahmoja ilmaisemaan muita kuin lesbouteen liittyviä asioita. Moodyson promotoikin elokuvaa vähättelemällä lesboteemaa.

[E]i lesbolaisuus ole tämän filmin tärkein teema, vaan erilaisuus', Moodyson tarkentaa. [...] Ruotsissa on puhuttu enemmän *Fucking Åmål*in ruotsalaisen pikkukaupungin kuvauksesta kuin homoseksuaalisuudesta.¹¹

Fucking Åmål on palkittu myös parhaana homoelokuvana. Ihmiset kiinnittävät huomiota eri asioihin. Homoudessa seksi vie yleensä ihan liikaa huomiota. Minusta *Åmål* on ennen kaikkea elokuva rakkaudesta ja erilaisuudesta', esikoisohjaaja Lukas Moodyson, 30, sanod²

Homoseksuaalisuus näyttäytyy Moodysonin mukaan vain yhtenä elokuvan käsittelemistä asioista ja *Fucking Åmål* kertoo hänestä ennemmin tunteista, joihin muutkin kuin lesbot voivat samastua: rakkaudesta ja ulkopuolisuudesta. Tunteiden universaaliuden todisti jo se, että Moodyson oli hyödyntänyt elokuvassa omia muistojaan erilaisena nuorena.

Luulen, että elokuva perustuu omiin muistoihini tuosta iästä. Olen itse tuntenut olevani ikään kuin väärässä paikassa ja halunnut olevani joku toinen', Lukas pohtii vastahakoisesti [...].¹³

¹⁰ Kts. lesboelokuvan määrittämisen ongelmista ja tutkimisesta Hanna Kangasniemi, "Kuvien välistä, kuvien takaa – miten tutkia lesboelokuvaa?". Teoksessa Hekanaho, Mustola, Lassila & Suhonen (toim.), *Uusin silmin. Lesbien katse kulttuuriin*. Helsinki: Yliopistopaino 1996. Julkaistu ensimmäisen kerran *Lähikuva* 4/1994. Lesboelokuvaa ei Kangasniemen mukaan voi määrittää pelkästään elokuvatekstin kautta, sillä lesbous ei ole elokuvien olemuksellinen ominaisuus, vaan se kiinnittyy niihin monimuotoisesti. Koska lesbot ovat olleet elokuvissa suhteellisen näkymättömissä, katsojien omat tulkinnat ja vastakarvaanluennat, huhut elokuvan tähtien lesboudesta tai tekijöiden lesbous voivat tehdä myös sellaisista elokuvista, joissa ei välttämättä esitetä suoraan lesbohahmoja, "lesboelokuvia". Kts. myös Weiss 1992.

¹¹ Markus Määttänen, "Fucking Åmål ajaa takaisin teini-ikään". *Aamulehti Allakka* 10.4.1999

¹² Harri Römpötti & Tiina Itkonen, "Ruotsalaiselokuva *Fucking Åmål* – Eri-lainen rakkaustarina". *Anna* 17/1999

¹³ Kalle Kirstilä, "Fucking Åmål - Ruotsin puhutu in elokuva". *Etelä-Suomen Sanomat* 18.2.1999

¹⁴ Harri Römpötti & Tiina Itkonen, "Ruotsalaiselokuva *Fucking Åmål* – Erilainen rakkaus-tarina". *Anna* 17/1999

¹⁵ Kalle Kirstilä, "Fucking Åmål – Ruotsin puhutuin elokuva". *Etelä-Suomen Sanomat* 16.2.1999

¹⁶ Veli-Pekka Lehtonen, "Tytöjen välisestä ystäväydestä". *Helsingin Sanomat NYT*-viikkoliite 16/1999

¹⁷ Reijo Noukka, "Fucking Åmålin aitous koskettaa". *Aamulehti* 23.4.1999

¹⁸ Christopher Williams (ed.), *Realism and the Cinema: A Reader*. London, Henley: Routledge & Kegan Paul 1980, 2.

¹⁹ Christopher Williams, "After the classic, the classical and ideology: the differences of realism". *Screen* 35:3 Autumn 1994, 281.

Tarina ei ole mitenkään omaelämäkerrallinen, vaikka käytinkin siinä omia nuoruuden muistoja. Minäkin halusin aikoinaan muualle pikkukaupungista.¹⁴

Elokuvan välittämät tunteet eivät näin ollen ole lesboille spesifejä, sillä ne perustuvat elokuvan heteroseksuaalisen miesohjaajan muistoihin. Lesbouden sijaan elokuva kertoo "universaalista" erilaisuuden tunteesta. Haluankin seuraavaksi pohtia, miten lesboudesta muodostuu *Fucking Åmålissa* erilaisuutta yleensä?

Normalisoiminen realismin keinoin

Fucking Åmålin realistinen ja dokumentaarinen tyyli sai kiitosta monilta kriitikoilta. "Elokuva ei tirkistele, eikä shokeeraa vaan onnistuu hyvin luomaan dokumentaarisen vaikutelman. Elokuvan fiktiivisyys ja näyttelijöiden läsnäolo miltei unohtuu".¹⁵ *Helsingin Sanomien* mukaan "Fucking Åmål on [...] vastustamattoman dokumentaarinen ja rehti ajankuvaus".¹⁶ *Aamulehti* taas otsikoi: "Fucking Åmålin aitous koskettaa".¹⁷ Rinnastamalla elokuva dokumentteihin *Fucking Åmåliin* liitettiin näin autenttisuuden ja todellisuuden heijastamisen ominaisuudet. Elokuva ei shokeeraa, sillä se vaikuttaa vain taltioivan tapahtumia ja kertovan rehellisesti totuuden. Fiktiivisyydestään huolimatta elokuva on realistisuutensa takia aito ja kuvaa maailmaa objektiivisesti. Mitä elokuvan realismi merkitsee lesbosuhteen kannalta?

Realismi on kulttuurimme tutuimpia kerronnallisia muotoja, jonka pyrkimyksenä on antaa vaikutelma todellisuuden paljastamisesta. Elokuvaa on pidetty muista taidelajeista poikkeavana todellisuudenvälittäjänä jo elokuvateknologian takia, sillä kameralla on ajateltu olevan kyky tallentaa todellisuutta sellaisenaan.¹⁸ Elokuvan realismi on kuitenkin konventioihin perustuva tyyli, jolla missä muidenkin taidelajien realismit, niinpä aiemmin realistisina pidetyt elokuvat tai dokumentit voivat myöhemmin vaikuttaa kaikkea muuta kuin todenmukaisilta.¹⁹

Fucking Åmål hyödyntää dokumentaarisia ja realistisia pidettyjä keinoja, joiden avulla elokuvista rakennetaan nykyään todenmukaisia. Huokuva käsikamera vaikuttaa etsivän keskeiset tapahtumat ja tallentavan niitä sitä mukaan, kun ne sattuvat. Kamera poimii usein ihmismassasta tapahtumien kannalta keskeiset hahmot eikä välttämättä pysy toiminnan perässä. Näin käy esimerkiksi kohtauksessa, jossa Elinin sisko Jessica ja Elin tappelevat puistossa. Jessica luulee Elinin ihastuneen hänen poikaystävänsä ja raivostuu. Tämä vaikuttaa "yllättävän" kuvaajankin, sillä kamera ei pysy mukana taistelun tohinassa. Realistisuutta vahvistavat myös amatööriäyttelijät ja katkeileva dialogi sekä rakeinen kuvanlaatu, joilla vältetään kiillotettu pinta. Lisäksi luonnonvalon käyttäminen ja kuvaaminen paikan päällä kielivät todellisuuden välittämisestä. Hyödyntämällä dokumentaarisia keinoja elokuva vaikuttaa vain heijastavan todellisuutta sellaisenaan, jolloin myös lesbosuhde esitetään yhtenä todellisuuden sattumanvaraisista tapahtumista.

Lesbos normalisoidaan jo elokuvan alussa, kun Agnes kirjoittaa salaista toivelistansa, jossa hän paljastaa rakastavansa toista tyttöä. Agnes on ulkonäöltään konventionaalisen feminiininen ja heti seuraavassa kohtauksessa hänet esitetään tavallisena nuorena salaisista toiveista huolimatta: Agnesin osoitetaan kuuluvan klassiseen ydinperheeseen, kun äiti, isä ja pikkuveli tulevat onnittelemaan 16 vuotta täyttävää tyttöä. Ydinperhe esitetään ikoni-maisesti kynttilänvalon punertavassa hohteessa mansikkakakun ympärille

ryhmittyneenä. Lesbous on näin osa ”normaalia” yhteiskuntaa, sillä Agnes sattuu olemaan lesbo, vaikka hän on kasvanut onnellisessa ydinperheessä. Lesbouden syyksi ei anneta esimerkiksi varhaislapsuuden traumaa tai rikkonaista perhetaustaa.

Lesbous osoitetaan luonnolliseksi myös käyttämällä elokuvan tarinassa realistisen kerronnan konventioita: tarina rakentuu ristiriitojen varaan, jotka lopun sulkeuma ratkaisee.²⁰ Yleisö asetetaan lesbohahmon puolelle rinnastamalla ahdistunut Agnes ja julmat koulukaverit hyvä-paha -vastakkainasetelulla. Lesbouden sijaan ongelmaksi esitetään koulukiusaaminen ja sosiaaliset hierarkiat, joilla osa ihmisistä tuomitaan ulkopuoliseksi. Elokuvasa toistuvat kohtaukset, joissa Agnes istuskelee yksin koulun ruokalassa, kun muut viettävät aikaa ystäviensä seurassa. Agnes itkee kotona yksinäisyyttään, mutta kärsimykset vain lisääntyvät elokuvan myötä. Hän tutustuu toiveidensa mukaisesti Eliniin, joka vastaa Agnesin tunteisiin, mutta pettää tätä alkamalla seurustella pojan kanssa. Koulukiusaaminen yltyy. Agnesista rakennetaan näin elokuvan traaginen sankaritar, jonka unelmien toivotaan toteutuvan. Lesbosuhteesta muodostuu tyydyttävä loppuratkaisu, joka sulkee elokuvan ongelmat.²¹

Todellista poikkeavuutta edustaa *Fucking Åmålissa* lesbouden sijaan vammaisuus. Parempien ystävien puutteessa Agnesin on vietettävä aikaansa liikuntarajoitteisen Viktorian kanssa, joka ei vammansa takia kykene osallistumaan heterovaihtoon tai edes lesbosuhteisiin. Siinä missä lesbous tarjoaa mielenkiintoisen tien pois heteroseksuaalisista normeista, vammaisuus esitetään epäseksikkäänä: Viktoriaan tutustuminen merkitsee Agnesille osallistumista tyliin vammaiskoripallotapahtumiin ja läksyjen kuulusteluun. Agnes riitautuuikin Viktorian kanssa, minkä jälkeen tämä yrittää kostoksi osallistua koulussa Agnesin kiusaamiseen. Muut oppilaat eivät kuitenkaan huomioi Viktorian kommentteja, vaan hän pysyy ulkopuolisena. Vaikka elokuvan todetaan olevan erilaisuudesta yleensä, se nostaa näin tietynlaisen erilaisuuden samanlaisuudeksi, kun taas vammaisuus jää näkyvänä erona pysyväksi poikkeavuudeksi. Lesborakkaus voidaan kuitenkin esittää yhtä luonnollisena kuin heteroseksuaalinen rakkaus, sillä tunteet osoitetaan samanlaisiksi.²² Tätä tuetaan elokuvassa hyödyntämällä romanttisen rakkauden konventioita.

Romeo ja Julia

Usko rakkauden voimaan ja romantiikan jano ovat säilyneet vankkumattomina, vaikka avioerojen lisääntyminen sekä avioliitosta poikkeavien parisuhteiden kirjo ovat kyseenalaistaneet avioliiton ikuisuuden ja ainutkertaisuuden. Jackie Stacey ja Lynne Pearce esittävät, että romanttinen rakkaus säilyy muutosten keskellä juuri siksi, että se kykenee mukautumaan ajan vaatimuksiin. Romanttista rakkautta voikin pitää luonnollisen tunteen sijaan kerronnallisena diskurssina, jota tuotetaan ja ylläpidetään jatkuvan uudelleenkirjoittamisen kautta niin arkielämässä kuin fiktioissakin.²³ Stevi Jacksonin mukaan tunteet ylipäättään tulisi nähdä sosiaalisesti rakentuvina ja muokattavina: luomme käsityksen siitä, millaisia tunteet kuten rakkaus ovat asettautumalla kulttuuriin diskursseihin. Näin tunteet muokkautuvat sekä kulttuurisesti että inhimillisen toimijuuden kautta.²⁴

Romanttisissa elokuvissa toistetaan romanttisen rakkauden kertomusta, jossa on tyypillisimmillään kyse heteroseksuaalisen rakkauden metsästyksestä

²⁰ Kts. Colin MacCaben näkemykset sulkeumasta ”klassisen” realistisen tekstin ideologisten konfliktien yhteennivojana. Colin MacCabe, ”Realism and the Cinema: notes on some Brechtian theses”. Screen Vol. 15, no. 2, 1974. MacCaben teesejä sulkeuman voimasta on kuitenkin kritisoitu liian yksinkertaistaviksi. Kts. kritiikistä esim. Williams 1994, 277-282.

²¹ Vrt. brittiläisen tv-sarjan *Oranges are Not the Only Fruit* lesbosuhteen luonnollistaminen realismin keinoin Margaret Marshment & Julia Hallan, ”From String of Knots to Orange Box: Lesbianism on Prime Time”. Teoksessa Hamer & Budge 1994. Myös Hilary Hinds, ”Oranges are Not the Only Fruit. Reaching audiences other lesbian texts cannot reach”. Teoksessa Tamsin Wilton (ed.), *Immortal, Invisible. Lesbians and the moving image*. London, New York: Routledge 1995.

²² Kts. tunteiden universaaliuden kritiikistä Stevi Jackson, ”Women and Heterosexual Love: Complicity, Resistance and Change”. Teoksessa Jackie Stacey & Lynne Pearce (eds), *Romance revisited*. London: New York University Press 1995, 51-52.

²³ Jackie Stacey & Lynne Pearce, ”The Heart of the Matter: Feminists Revisit Romance”. Teoksessa Stacey & Pearce 1995, 11-13.

²⁴ Jackson 1995, 58. Kts. esimerkiksi häistä romanttisen rakkauden diskurssiin asettumisena Susanna Paasonen, *Nyt! ja ikuisesti – rewind: häät mediaspektaakkelina*. Jyväskylän yliopisto: Nykykulttuurin tutkimusyksikön julkaisuja 61, 1999.

²⁵ Stacey & Pearce 1995, 15-18. Kts. romanssin konventioista tarkemmin myös Janice Radway, *Reading the Romance. Women, Patriarchy, and Popular Literature*. London, New York: University of North Carolina Press 1984.

²⁶ Jackie Stacey, "If you don't play, you can't win. Desert Hearts and the lesbian romance film". Teoksessa Wilton 1995, 97-98.

²⁷ Judith Roof, *Come as you are. Sexuality and narrative*. New York: Columbia University Press 1996, 120.

²⁸ Stacey 1995, 111.

(quest for love). Perusrromanssikaava koostuu ensitapaamisesta, jolloin protagonistien välille syntyy kemiaa, sekä potentiaalisen suhteen eteen nousevista esteistä. Suhteen syntymistä vaikeuttavien ongelmien avulla tarinaan saadaan kerronnallinen jännite. Romanttisen rakkauden myötä protagonistit voivat muuttua ja ristiriidat rakkauden tieltä haihtua, sillä tavoite on vahvistaa uskoa rakkauden voimaan eli kykyyn voittaa kaikki esteet sekä neuvotella sukupuolten välisiä suhteita. Keskeistä romanttisen rakkauden kertomuksessa onkin konstruoida miesten ja naisten maailmat erilaisiksi ja pyrkimyksenä on osoittaa, että rakkauden avulla maailmat kyetään yhdistämään.²⁵

Mikäli sukupuolten välisten erojen korostaminen on olennainen osa "klassista" romantista kertomusta, lesbo- ja homoromanssit voisivat kenties kahden samaa sukupuolta olevan välisenä suhteena paljastaa kertomuksen diskursiivisen rakenteen ja myös haastaa sen. Fiktiivisissä lesbo- ja heteroromansseissa kaavasta poikkeavat kuitenkin Jackie Staceyn mukaan lähinnä erilaiset esteet. Siinä missä heterorakkautta uhkaavat luokkaerot, rotu, sairaus, etäisyys, avioliitto, kuolema jne. lesboromansseja ovat estäneet edellisten lisäksi erityiset homoseksuaalisuuteen liittyviä ongelmia kuten sisäistetty homofobia, suhteen väliin tunkeva heteromies, yhteisön paine sekä perheen vastustus.²⁶ Lesbo- ja homoromanssit ovat kuitenkin pitkälti tukeutuneet perinteisiin rakkauden representaatioihin: lesbo- ja homosuhteet on usein esitetty heteroseksuaalisen romanttisen rakkauden mallin mukaan ja sukupuolten välisen eron puuttuessa eroja on luotu rodun, luokan, ulkonäön ja elämäntavan avulla.²⁷

Stacey pitää kuitenkin tärkeänä romanttisen kertomuksen haastamista homoseksuaalisissa rakkaustarinoissa, sillä jos homoseksuaalinen parisuhde esitetään muiden suhteiden kaltaisena, vaarana on, ettei huomioda homosuhteita määrittäviä erityisiä piirteitä. Tällöin kielletään homoseksuaalisuuteen liittyvä valta ja alistus sekä homo- ja lesboidentiteetin poliittisuus.²⁸ Millainen vaihtoehtoinen kertomus voisi olla? Mikäli romanttisen rakkauden kertomus perustuu kulttuurisiin konventioihin, voiko samasta kulttuurista lähtöisin edes päätyä erilaiseen malliin, vaikka olisikin kyse kahdesta samaa sukupuolta olevasta henkilöstä? Koska homoseksuaalinen rakkaus määrittyy samassa kulttuurissa kuin heteroseksuaalinenkin, lesborakkaustarinoiden ei voi olettaa pääsevän romanssin konventioiden ulkopuolelle. Sen sijaan konventioita voisi kenties käyttää omiin tarpeisiin ja antaa näin heteroseksuaalisen rakkauden vahvistamiseen perustuvalla tarinalla uusia merkityksiä.

Fucking Amälissa lesbosuhde esitetään romanssin konventioiden mukaisesti rakkauden metsästyksenä ensitapaamisineen ja esteineen. Lesbo- ja heterorakkaudesta rakennetaan samanlaisia, sillä romanttisen rakkauden konventioita hyödyntämällä tyttöjen tunteet ovat tunnistettavissa rakkaudeksi. Tunteiden samuutta painotetaan vertaamalla ujon koulupojan Johanin ja Agnesin salaista ihastumista Eliniin. Molemmat haaveilevat Elinistä tuijottamalla tämän luokkakuvaa, mikä rinnastetaan leikkauksella. Sekä Agnes että Johan ovat myös aluksi Elinin halveksimia: Agnesin ulkopuolisuus sekä huhuttu lesbous estävät suhteen toteutumisen, kun taas Johan on Elinistä lähinnä sääliittävä poikaystäväehdokas ujoutensa ja mopoinnostuksensa takia.

Tunteiden samuutta korostetaan myös rinnastamalla lesbosuhde toistuvasti heteroseksuaalisen rakkauden klassikkotarinaan Romeoon ja Juliaan. Agnesin seinällä roikkuu *Romeo ja Julia* -elokuvan juliste ja tytöt ensimmäinen kunnollinen kohtaaminen toistaa tarinan parvekekohtausta. Agnesin vanhemmat yrittävät järjestää Agnesille syntymäpäiväjuhlat, joissa Elin ja Jessica

sattumalta vierailevat. Sisarukset lyövät juhlissa vetoa, ettei Elin uskalla suudella Agnesia pilan päiten, mutta Elin voittaa vedon. Elin kuitenkin katuu käytöstään ja palaa myöhemmin samana iltana Agnesin parvekkeen alle pyytämään anteeksi. Tytöt alkavat keskustella haaveistaan ja ihastuvat toisiinsa. Elin lupaa uhmata ystäviään, joiden mielestä Agnesin kanssa ei tulisi edes jutella saati seurustella, muttei uskallakaan tunnustaa tunteitaan pelätessään muiden reaktioita. Romeon ja Julian mukaisesti suhde syntyy näin, kun rakastavaiset tapaavat ensi kertaa kahden kesken ilman sosiaalisia paineita, joskin nämä säilyvät suhteen esteenä.

Tyttöjä ei tunnista ulkonäön perusteella lesboiksi, sillä molemmat tytöt esitetään konventionaalisen feminiinisinä. Sukupuolisen eron puuttuessa eroja rakennetaan kuitenkin asettamalla tytöt ”butch” ja ”femme” -asemiin juuri ulkonäön sekä harrastusten avulla.²⁹ Elin on elokuvassa ylikorostetun naisellinen: hän käyttää runsaasti meikkiä, paljastavia toppeja ja minihameita. Tummatukkainen Agnes taas koodautuu reisitaskuhousuineen ja verryttelyasuineen suhteen poikamaisemmaksi osapuoleksi. Toisaalta Agnes edustaa kirjallisuusharrastuksineen mieltä, kun taas ulkonäkönsä keskittyvä Elin enemmän kehoa. Tytöille ei kuitenkaan aseteta selkeitä rooleja, sillä molemmat osallistuvat aktiivisesti suhteen luomiseen. Niinpä ”femme” -asemastaan huolimatta Elin saa haikailla Romeon asemassa Agneksen perään parvekkeen alla.

Lesbos aiheuttaa elokuvassa sosiaalisia paineita, sillä Agnes on sysätty lesbohuhujen takia sosiaalisten suhteiden ulkopuolelle, eikä Elin rakastuttuaan uskalla seurustella toisen tytön kanssa. Agneksen voi kuitenkin tulkita kuuluvan koulun sisäpiirin ulkopuolelle enemmän harrastustensa ja luokkasemansa kuin lesbouden takia. Siinä missä muut nuoret ryyppäävät nakkioskilla ja unelmoivat kampaajan ja automekaanikon ammatista, keskiluokkaiseen porvarisperheeseen kuuluva Agnes haluaa kirjailijaksi tai psykologiksi ja lukee korkeakulttuurista kirjallisuutta. Näin suhteen avulla ylitetään lähinnä luokkaan ja sosiaaliseen asemaan liittyviä eroja ja lesboudesta tulee tekijöiden kommenttien mukaisesti vain erilaisuutta ylipäättään.

Lesbo- ja heterorakkaus kuitenkin myös erotetaan *Fucking Åmålissa*. Lesbosuhteessa siirappisimmatkin rakkauden ilmaukset ovat yhä mahdollisia ja elokuvassa hyödynnetäänkin romanttisia konventioita niin korostetusti, että sen voi nähdä jopa ironisoivan romantiikan janoa. Romeo ja Julia -kohtauksessa rakkaus pelastaa Agnesin viime hetkellä traagiselta kohtalolta: parvekkeen alla huhuileva Elin saapuu pyytämään anteeksi juuri, kun Agnes on yrittämässä huonolla menestyksellä itsemurhaa Albinonin Adagion tahdissa. Suhteen syntymistä taas siivittävät romanttiset rakkauslaulut, joissa kuvataan rakkauden kaipuuta. Näin elokuva kiinnittää huomion romanttisen rakkauden konventionaalisuuteen ja osoittaa, että konventiot on mahdollista liittää myös lesborakkauteen.

Siinä missä *Fucking Åmål*in lesbosuhde ylistää romanttisen rakkauden voimaa, heteroseksuaalisia parisuhteita ja erityisesti sukupuolirooleja parodioidaan. Tytöt pohtivat elokuvassa identiteettiään ja pyrkivät aktiivisesti saavuttamaan unelmansa, kun taas pojat näytetään tyttöjen kehitystasosta jälkeensä jääneinä sekä sukupuolten stereotyyppioista poiketen passiivisina. Eliniin salaa ihastunut Johan ei esimerkiksi osaa itsenäisesti ottaa kontaktia tyttöön vaan hänet kirjaimellisesti työnnetään kotibileissä Elinin syliin. Parisuhteen syntyminen vaatii Jessican ja tämän poikaystävän Markuksen itsepintaista maanittelua sekä lopulta Elinin vastahakoista aloitetta. Miehelle naisten

²⁹ Anna Lassila määrittelee butchin maskuliinisuuteen ja femmen feminiinisyteen pukeutuvaksi naiseksi eli butch ja femme uudelleenkäytävät maskuliinisuutta ja feminiinisyttä lesborakkauden rooleissa. Ns. b/f-kulttuuri kukoisti erityisesti 1950-luvun Yhdysvalloissa, jolloin työväenluokkaisten lesbojen baarikulttuuriin kuului jommankumman roolin omaksuminen. Butch-femme-rooleista on queer-teorian myötä muodostunut suosittu tutkimuskohde. Anna Lassila, ”Tutut roolit, tuntemattomat alueet. Butch, femme ja identiteettipolitiikan dekonstruktio”. Teoksessa Hekanaho et al. 1996, 139.

ihailun kohteena sekä romanttisen rakkaustarinan ihanepartnerina taas irvaillaan kohtauksessa, jossa Jessica ja Elin seuraavat Markuksen ja Johanin jääkiekkoharjoituksia, kun Elin on alkanut seurustella Johanin kanssa unohtaakseen Agnesin. Ihailevien katseiden sijaan sisarukset vaihtavat tietoja poikaystäviensä kehnonlaisista seksuaalisista kyvyistä ja Jessica osoittaa Markuksen uhon pinnaksi esittelemällä pojan lapsuudenkuvaa ja pejoratiivisoimalla hänet. Nuorten heteroseksuaaliset parisuhteet johtavat myös piinaavaan tylsyyteen: sisarukset vetelehtivät poikaystävineen puistossa tai katselevat televisiosta bingoa.

Kun ”klassisessa” romanttisessa tarinassa rakkaus yhdistää sukupuolet, tyttöjen ja poikien maailmat esitetään *Fucking Amälissa* niin erilaisina, ettei niitä kyetä neuvottelemaan tyydyttävästi rakkauden avulla. Sukupuolten erilaiset maailmat korostuvat erityisesti Jessican ja Markuksen suhteessa. Pariskunnan kommunikaatio on yksipuolista. Vaikka Jessica osaisi välittää tunteitaan, hänen tehtävänä on lähinnä estää Markusta nahistelemasta ja kuunnella tämän selityksiä kännykän ominaisuuksista. Markuksen mukaan sukupuolet ovatkin selkeästi erilaiset ja hän toteaa puoliksi leikillään, etteivät tytöt ymmärrä mitään tekniikasta, urheilusta tai pornoelokuvista, kun taas tyttöjen osaamisen alueet, meikkaaminen ja vaatteet, ovat pojille yhtä tuntemattomia alueita. Lesbosuhteessa osapuolten väliset erot ovat kuitenkin nopeasti ylitettävissä: Agnes ja Elin kykenevät heti ensitapaamisella keskustelemaan luontevasti toiveistaan ja löytämään yhdistävät piirteet.

Agnesin vanhempien heteroseksuaalinen parisuhde esitetään onnistuneena, mutta nuorten maailmassa sukupolvien välinen kuilu on niin suuri, ettei vanhempien elämää pidetä varteenotettavana mallina. Kun Agnesin isä lohduttaa onnetonta tyttärtään kertomalla, ettei hänkään ollut nuorena suosittu, mutta on 25 vuoden kuluttua huomannut onnistuneensa elämässä, Agnes toteaa, että olisi mieluummin onnellinen heti kuin tulevaisuudessa. Vanhempien lupaamaa tulevaisuutta ei nuorten ajanlaskussa ole olemassa, joten onni on etsittävä muualta. Lesbosuhteesta rakennetaan näin heteroseksuaalisiin suhteisiin verrattuna ymmärrettävää ratkaisua, sillä lesbosuhteessa erot ovat elokuvan mukaan ylitettävissä ja molemminpuolinen ihannoiminen sekä onnellisuus nykyhetkessä mahdollista. Romanssin konventioita käyttämällä lesborakkaus osoitetaan samanlaiseksi tunteeksi kuin heterorakkauskin, mutta lesboudesta muodostuu myös erityinen positio, josta käsin mitkä tahansa ongelmat on ratkaistavissa.

Lesboutopioita

Kategorialla ”lesbo” on useissa feministisissä teorioissa ollut erityinen paikka, sillä juuri lesbon kategoriaan on asetettu toiveita sukupuolen, kulttuurin ja instituutioiden ulkopuolelle pääsystä. Lesbouden onkin joskus ajateltu olevan itsessään vapauttava ja utooppinen positio kaiken tietämämme ulkopuolella.³⁰ Esimerkiksi Monique Wittigin tunnetun teesin mukaan lesbot eivät ole naisia, sillä naiseus merkitsee erityistä sosiaalista suhdetta miehiin. Sukupuolikategoriat on tuotettu ylläpitämään yhteiskunnan heteroseksuaalisuutta ja koska lesbot kieltäytyvät suhteista miehiin, heitä ei taloudellisesti, poliittisesti tai ideologisesti voi pitää naisina. Sen sijaan lesbous on Wittigin mukaan ainoa positio sukupuolikategorioiden ulkopuolella ja sen avulla kyetään kenties tuhoamaan koko sukupuolen käsite. Lesbon kategoria ei kuitenkaan tuhoudu tässä prosessissa vaan lesbous pysyisi utooppisena ja luonnostaan

subversiivisena positiona.³¹

Lesbouden utooppisuus on säilynyt myös uudemmassa feministisessä teoriassa. Esimerkiksi usein siteeratulle Luce Irigaraylle lesboruumis merkitsee pääsyä falloentrinen järjestyksen ulkopuolelle. Irigarayn mukaan representaatiojärjestelmämme on läpeensä falloentrinen, eikä sen kautta kyetä representoimaan feminiinistä muutoin kuin saman logiikan kautta. Eroista muodostuu samuutta, sillä maskuliininen systeemi kykenee tuottamaan representaatioita vain itsestään. Lesboruumis takaa kuitenkin mahdollisuuden feminiiniseen kieleen, joka rikkoo samuuden logiikkaa. Irigaray konstruoi naisten välisestä seksuaalisuudesta autoeroottista, rajoja rikkovaa vaihtoa, joka on luonnostaan ”lain” ulkopuolella ja potentiaalisesti vallankumouksellinen tila.³²

Fucking Åmålissa hyödynnetään lesboutta utooppisena pois pääsynä kulttuurin ja instituutioiden ulkopuolelle. Elokuvan pikkukaupunki näyttättyy tukahduttavana pienoisysteikuntana, jossa uhkana on vääjämätön jumittuminen heteroseksuaaliseen järjestelmään: epätydyttäviin parisuhteisiin ja vapaa-aikaan bingoloton ääressä. Elinin pahin painajainen onkin jämähtäminen Åmåliin, kun taas Agnes ei ulkopuolisuuksensa takia näe muuta ratkaisua kuin itsemurhan.

Nuoruus esitetään elokuvassa lapsuuden ja aikuisuuden välisenä tilana, jonka täyttävät toiveet pakenemisesta normien ja valmiiden mallien ulkopuolelle. Nuoret ovat vielä sidoksissa lapsuuteen, mitä kuvastavat nuorten huoneiden seinä koristavat lapsuudenkuvat ja piirroukset. Jessica ja Elin juovat aamuisin kaakaota ja välttelevät vielä teini-ikäisenä A-merkkisiä viemärinkansia päiväkotiajoilta periytyvän uskomuksen takia, jonka mukaan kannen päälle astuminen merkitsee epäonnea elämässä. Vanhemmilla on yhä valta asettaa lapset kotiaarestiin. Toisaalta aikuisuus lähestyy, sillä päätöksiä ammatinvalinnasta tulisi jo tehdä. Aikuisuuteen pyritään myös seurustelusuhteiden kautta.

Åmåliin johtavalla sillalla on elokuvassa erityinen merkitys, sillä se toimii paikkana, jossa Agnes ja Elin pohtivat asemaansa lapsuuden ja aikuisuuden rajalla ja tekevät tulevaisuutta koskevia päätöksiä. Elin ja Agnes jakavat sillalla toiveensa päästä pois Åmålin rajoituksista: Elin pelkää jäävänsä loppuelämäksi yksitoikkoiseen kaupunkiin, kun taas Agnes ei ole löytänyt Åmålistä ystäviä saati seurustelukumppania. Tytöt yrittävätkin paeta liftaamalla Tukholmaan, missä erilaisuus olisi kenties mahdollista, sillä Elinin mukaan pääkaupungissa Agnes olisi voinut seurustella jo usean naisen kanssa. Tytöt eivät kuitenkaan pääse pitkälle, koska tytöt kyytinsä ottanut mies suuttuu, kun he suutelevat autossa. Pakeneminen vaatisi aikuisten armeliaisuutta tai omaa ajokorttia, jota ei iän takia voi saada. Elin tekee sillalla myöhemmin päätöksen jättää Johanin, mutta Åmålin ulkopuolelle ei enää tarvitse paeta, sillä pois pääsy mahdollistuu lesbosuhteen kautta. Lesbous onkin elokuvassa uusi kokemus, jolla vältetään Åmålin yksitoikkoisuus. Lesbous ei myöskään ole *Vecko-Revy*-lehden out-listalla ennen kuin on edes saapunut Åmåliin toisin kuin rave-bileet, joihin Elin on aikaisemmin toivonut pääsevänsä.

Lesbouden avulla ylitetään myös sosiaalisten instituutioiden normit. Tytöt paljastavat lopussa suhteensa muille oppilaille astumalla yhdessä ulos koulun vessasta, mitä voi pitää symbolisena ja kirjaimellisena kaapista ulostulemisena. Uuden identiteetin turvin tytöt kävelevät koulun portista ulos kesken päivän. Toisaalta elokuvassa vihjataan, että lesbosuhteen kautta

³¹ Monique Wittig, "One Is Not Born a Woman". Wittigin esseiden kokoameteoksessa *Straight Mind and Other Essays*. New York: Harvester Wheatsheaf 1992, 9-20. Julkaistu ensimmäisen kerran *Feminist Issues 1*, no. 2, Winter 1981.

³² Luce Irigaray, *This Sex Which Is Not One*. Käännös Cathrine Porter ja Carolyn Burke. New York: Cornell University Press 1985.

³³ Vrt. Adrienne Richin ajatuksiin naisten välisistä suhteista "lesbojatkumona". Adrienne Rich, "Compulsory Heterosexuality and Lesbian Existence". Teoksessa Adrienne Rich, *Blood, Bread and Poetry: Selected Prose 1979-1985*. London: Virago Press 1986, 23-75. Julkaistu alunperin *Signs: Journal of Women in Culture and Society*. Vol. 5, no.4, Summer 1980.

kyetään myös ylittämään sukupuolitettu työnjako: Vasta Agnesin avulla Elin kykenee unelmoimaan psykologin ammatista, kun tytön aiemmat haaveet pois pääsystä ovat perustuneet naiseuden markkinointiin. Parisuhteeseen sitoutuneet Jessica ja Markus ovat jo päätyneet sukupuolitettuihin ammatteihin, lastenhoidon ja mekaanikon koulutuslinjoille, kun taas Elin unelmoi ryhtyvänsä malliksi, näyttelijäksi tai Miss Ruotsiksi. Agnesiin tutustuminen merkitsee Elinille uudenlaisten mahdollisuuksien avautumista.

Lesbosuhde vertautuu *Fucking Åmålissa* muihin naisten välisiin suhteisiin, joita ei esitetä solidaarisina ja tasa-arvoisina vaan kommunikaatiovaikeuksiin ja ristiriitoihin perustuvina. Tytöt syrjivät ja kiusaavat toisiaan, Elinin ja Jessican sisaruussuhde on myrskyisä ja sukupolvien välinen ero estää Agnesia ja Eliniä esittämästä tunteitaan äideilleen (tai Agnesia isälleen). Toisaalta elokuvan sisaruussuhteen kautta esitetään, että tytöillä on erityinen kyky kommunikoida keskenään ja selvittää ristiriidat: Vaikka Elin ja Jessica tappelevat keskenään, he osaavat myös sopia riitansa. Elinin ja Agnesin suhde rinnastetaankin juuri sisaruussuhteeseen O'boy-kaakaon juomisella. Elokuvan alussa Elin huutaa Jessicalle, koska tämä on ottanut viimeiset kaakaon rippeet, kun taas lopussa Elin tarjoaa Agnesille kotonaan O'boyta ja kertoo, miten sisaruksilla on tapana riidellä kaakaojauheen oikeasta määrästä. Lesbosuhde liitetään näin osaksi naissuhteiden jakumoa.³³ Toisaalta kaakaon juominen konnotoi, että lesbosuhteessa on mahdollista pysyä lapsekkaana vaikka seurusteleeekin. Lesboina Agnes ja Elin voivat pysyä lapsuuden ja aikuisuuden välissä.

Lesbouden kautta elokuvan moninaiset sosiaaliset ongelmat kyetään siis ratkaisemaan, mutta itse lesbouden ei osoiteta tuottavan erityisiä ongelmia. Nuoret käyttävät lesboa kyllä haukkumanimenä, mutta elokuvassa jätetään paljastamatta, mitä tapahtuu, kun omaksuu varsinaisen lesboidentiteetin eli nimeää itsensä lesboksi. Kun Agnesin äiti saa selville tyttärensä ihastumisesta Eliniin, ongelmaksi muodostuu, että äiti on lukenut salaa Agnesin päiväkirjaa. Tytär ei suostu keskustelemaan päiväkirjan sisällöstä. Elin taas kertoo kokeeksi äidilleen olevansa lesbo, mutta väittää välittömästi pilaillevansa. Äiti palaa bingoloton pariin havahduttuaan siitä hetkeksi. Koulukaverit hämmästyvät, kun Elin ilmoittaa seurustelevansa Agnesin kanssa, mutta ulostulemisen seuraukset jätetään avoimiksi. Kun identiteetin ottamisen seurauksia ei kerrota, lesboutta voidaan käyttää tilana, jossa mikä tahansa on mahdollista.

Fucking Åmålissa hyödynnetään lesboutta näin "tuntemattomana alueena", johon voi asettaa toiveita ja unelmia sosiaalisten normien ja sukupuolisen roolijaon ylittämistä. Lesbous ei kuitenkaan ole täysin tuntematonta, sillä se esitetään elokuvassa samanlaisena kuin heteroseksuaalisuuskin. Lesbo- ja heterorakkaus esitetään yhtäläisiksi hyödyntämällä romanttisen rakkauden konventioita samalla, kun realistisen kerronnan keinojen avulla lesbous osoitetaan yhtä luonnolliseksi osaksi todellisuutta kuten heteroseksuaalisuuskin. Lesboudesta muodostuu tunnistettavaa, hallittavaa ja vaaratonta. Lesbouden avulla kyetään elokuvassa jopa vahvistamaan asioita, jotka ovat heteroseksuaalisissa suhteissa kyseenalaistuneet: Siinä missä elokuvan heterosuhteissa irvaillaan romanttisen rakkauden kyvyille ylittää miesten ja naisten välisiä eroja, lesbosuhteessa rakkauden julistaminen on yhä mahdollista samoin kuin parisuhteen osapuolten tasa-arvokin. Naisten välisissä suhteissa romanttinen rakkaus on vielä tutulla tavalla voimissaan.

Kiitokset Mari Pajalalle kommentaista.